

УДК 37.013.42 : 37036

ЯЦИШИН Роман Михайлович

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри методики викладання
образотворчого та декоративно-
прикладного мистецтва
Навчально-наукового інституту мистецтв
Державного вищого навчального закладу
«Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
e-mail: estetrm@mail.ru

**РОЗВИТОК ПРОСТОРОВОЇ УЯВИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
ЗАСОБАМИ КРЕСЛЕННЯ**

***Анотація:** : у статті проаналізовано особливості просторової уяви і просторового мислення у процесі викладання навчальної дисципліни «Креслення» на художньому відділенні вищого педагогічного навчального закладу.*

***Ключові слова:** просторова уява, просторове мислення, графічна підготовка, креслення, мистецько-педагогічна освіта.*

Постановка проблеми. В умовах стрімкого інформаційного розвитку суспільства та технократичного перевантаження навчально-виховного процесу особливого значення набуває проблема вдосконалення професійної підготовки фахівців у вищій школі. У педагогічній теорії і практиці відбувається активний пошук удосконалення методів навчання.

Одним із найважливіших компонентів навчально-виховного процесу

майбутніх учителів образотворчого мистецтва є їх графічна підготовка. Мета і завдання професійно-педагогічної підготовки студентів даної категорії визначають зміст навчальної дисципліни «Креслення» як однієї з визначальних спецдисциплін художньо-графічної освіти та розвитку особистості, без якої неможливе успішне вивчення композиції, рисунка, перспективи, живопису, дизайну тощо.

Аналіз сучасного стану навчання графічних дисциплін на художніх відділеннях вищих педагогічних навчальних закладів засвідчує, що у формуванні геометричних компетностей студентів, освоєнні ними теоретичного матеріалу та розвитку просторової уяви виникають певні труднощі. Вони викликані тим, що у значній частині студентів відсутня первинна шкільна графічна підготовка. Тому виникає потреба формування в стислі терміни графічних знань, умінь та навичок майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Ми підкреслюємо значущість вивчення предмета креслення студентами художніх спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів, оскільки важливою є його роль в розвитку творчих здібностей особистості, технічного мислення, просторових уявлень, логіки, здатності до конструювання та моделювання. У процесі вивчення креслення виховується точність, акуратність, розвивається увага, спостережливість, зорова пам'ять та інші особистісні якості [2]. Будучи міжнародною мовою спілкування, графічна мова предмета розширює пізнавальні можливості студентів, збільшуючи діапазон їх світорозуміння.

Ці обставини зумовили вибір теми статті, проблему якої формулюємо наступним чином: розробка, експериментальна перевірка і наукове обґрунтування методів і форм підвищення ефективності викладання графічних дисциплін.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемі формування просторової уяви значну увагу приділено в працях дослідників Б. Ананьєва, Н. Анісімова, Л. Ботвинникова, Г. Володимирського, І. Іманського,

Е. Кабанової-Меллер, Б. Ломова, М. Макарова, Г. Четверухіна та інших.

Однією з найважливіших людських здібностей є здатність мислити просторовими образами. Виникаючи як практична потреба орієнтації в просторі серед об'єктів матеріального світу, просторове мислення в ході онтогенезу стає важливою складовою інтелекту людини (Б. Ананьєв, Б. Ломов, С. Рубінштейн, Б. Теплов, Н. Тих, Ф. Шемякін, І. Якиманська та ін.), воно служить засобом пізнання різноманітних предметів і явищ дійсності, а також є необхідною умовою розвитку потенційних здібностей особистості (Л. Веккер, К. Гуревич, Е. Клімов, Т. Кудрявцев, Д. Ошанін, Д. Завалішина, В. Чебишева, Н. Шемякін, І. Якиманська, Ж. Піаже, М. Дональдсон та ін.). Сформоване просторове мислення розглядається як основа розвитку спеціальних здібностей (Б. Блюменфельд, Л. Гурова, М. Дружинін, Д. Завалішина, В. Зикова, Є. Кабанова-Меллер, В. Крутецкий, Т. Кудрявцев, В. Кузін, В. Лебедко, Н. Лінькова, Р. Ребус, О. Тихомиров, А. Фетисов, І. Якиманська та ін.), є передумовою успішного оволодіння зображально-художніми видами діяльності (А. Гервер, І. Ройтман, Т. Кудрявцев).

У своїх найбільш розвинених формах просторове мислення формується на графічній основі (А. Запорожець, Б. Ломов, В. Зінченко, І. Каплунович, Є. Рогов, І. Якиманська та ін.).

Нами також використовувалися дослідження в галузі художньо-графічної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва В. Гервера, С. Гуділіної, Е. Васіленко, Е. Жукової, С. Ігнат'єва, Ю. Катханової, В. Кузіна, Е. Корзинової, М. Марченко, Н. Преображенської, А. Павлової, Н. Ростовцева, Н. Семенової, О. Шабанової, Е. Шорохова, С. Якуніна та інших.

Однак, попри значний внесок учених в теорію і практику викладання креслення, вважаємо, що в методичній науці спектр розвитку просторового мислення ще недостатньо досліджений.

Мета статті – акцентувати увагу на важливості і необхідності

вирішення проблеми формування просторового мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва як невід'ємної складової інтелектуального та творчого розвитку особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Усе викладене вище potwierджує необхідність вивчення креслення і передбачає поглиблення та розширення графічної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва як основи розвитку їхньої просторової уяви і просторового мислення. На практиці ж ми бачимо протилежне. Відбулося виключення годин на вивчення курсу креслення з базового навчального плану загальноосвітніх навчальних закладів, а також скорочення обсягу змісту цієї навчальної дисципліни на художніх відділеннях педагогічних вишів. У такий спосіб ліквідується основа формування та подальшого розвитку просторового уявлення і мислення майбутніх фахівців.

Вважаємо, що рівень розвитку просторової уяви особистості, глибина знань, сформованість умінь, готовність до подальшої роботи виступають передумовою і засобом виховання професійних компетентностей майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

Практикою доведено, що формування геометричних понять, просторої уяви та поглиблення просторового мислення студентів у процесі вивченні курсу креслення має свою специфіку. Вона полягає у перебудові всіх установок, компонентів і особливостей (понять, просторових уявлень і просторового мислення, графічної діяльності), заснованих на природі зорового сприйняття, специфічних особливостей перекодування їх на умовну систему паралельного проєкціювання й отримання зображень, за яких формуються просторові образи реальних і уявних предметів в особливу систему просторової уяви та просторового мислення [5]. Ця перебудова реалістичного просторового уявлення та графічної діяльності на специфічну умовну систему нарисної геометрії й креслення у студентів викликає значні труднощі.

За відсутності первинної графічної підготовки і відповідних понять

навчання студентів необхідно починати з понять і термінології.

Розроблена нами програма навчального курсу «Креслення» для студентів спеціальності «Образотворче мистецтво» [8] має на меті сформувати у студентської молоді потреби вивчення графічної грамоти задля застосування її у практичній діяльності.

Вивчення креслення рекомендуємо починати з більш детального ознайомлення з науковими основами нарисної геометрії, застосовуючи образність в просторовому поданні геометричних форм і їх проєкцій. Особливу увагу приділяємо маніпулюванню моделями точки, відрізка прямої, площини в просторі, предметами і трансформування цих елементів у відповідні проєкції. Така методика прискорює процес формування і розвиток просторової уяви у студентів, здатності вільного оперування просторовими образами.

Зміст програми передбачає створення умов для розвитку в майбутніх учителів образотворчого мистецтва просторового мислення. Розвиткові їхніх творчих здібностей сприятимуть практичні роботи, пов'язані з аналізом змісту зображень на кресленні та читанням креслень з метою визначення певних відомостей про зображені на них предмети, із застосуванням елементів конструювання та уявних перетворень просторових властивостей предметів.

Програма складається з тематичного плану, змісту навчального матеріалу, орієнтовного переліку практичних робіт (аудиторних і самостійних), основних вимог до рівня навчальних досягнень студентів. Нами розроблено методичні рекомендації щодо виконання практичних завдань курсу.

У тематичному плані наведено рекомендований розподіл часу в годинах за навчальними темами. Залежно від конкретних умов, пов'язаних з оволодінням змістом тієї чи іншої теми студентами, викладач має право перерозподіляти години між окремими темами програми.

Набуття знань та вмінь з креслення здійснюється на основі вивчення

теоретичного матеріалу та виконання практичних робіт. Останні передбачають виконання графічних вправ у робочих зошитах, креслень та ескізів на аркушах креслярського паперу, читання креслень.

Конкретний матеріал для практичних робіт викладач добирає самостійно, виходячи зі змісту навчального матеріалу. У процесі підбору завдань перевагу надаємо таким, які активізують навчально-пізнавальну діяльність студентів. Необхідною умовою є також виконання вправ і графічних робіт індивідуального характеру. Практичні роботи студенти виконують безпосередньо на заняттях, але над певною їх кількістю працюють самостійно.

Методика навчання студентів заснована на широкому використанні просторових моделей і моделювання, за допомогою яких відбувається перехід від звичних зорових просторових уявлень і реалістичного перспективного малюнка до умовної графічної системи зображень (проекцій) креслення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, результати впровадження програми «Креслення» дозволили зробити наступні висновки:

- методика навчання сприймається студентами позитивно, вони виявляють значний інтерес до графічної діяльності;

- простежується позитивна динаміка підвищення рівня теоретичних і графічних знань та вмінь, що підтверджується значним поліпшенням якості й ефективності мислення при оперуванні просторовими геометричними образами в графічних умовних зображеннях на проекціях креслення;

- запропонована методика позитивно позначається на засвоєнні курсу креслення, знання якого необхідні майбутньому вчителю образотворчого мистецтва для його подальшої педагогічної діяльності в загальноосвітній школі.

Дослідження підтвердило важливість і необхідність вирішення

проблеми формування просторового мислення студентів, що є невід'ємною складовою інтелектуального розвитку особистості. Добре розвинене просторове мислення сприяє не тільки адаптації зростаючих поколінь до умов сучасності, а й зумовлює їх здатність до творчої діяльності. Уміння орієнтуватися в інформації, представленій сучасними засобами візуальної комунікації, та здатність отримувати з неї нові знання необхідні умови формування майбутнього фахівця.

Матеріали дослідження можуть бути використані і знайти застосування при навчанні студентів графічних дисциплін, а також подальшій розробці проблеми розвитку просторової уяви студентів.

Отже, в умовах удосконалення графічної освіти, науково-методичної підготовки студентів художніх спеціальностей визначного значення набуває вивчення курсу «Креслення» як однієї з необхідних форм графічної та педагогічної освіти майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Список використаної літератури

1. Бурнецкене И.З. К вопросу развития пространственных представлений студентов ХГФ на занятиях по черчению / И.З. Бурнецкене // Теория и методика преподавания начертательной геометрии и черчения в средней и высшей школе. – М. : Прометей, 1989. – С. 62–71.
2. Годік Є.І. Технічне креслення : [підручник] / Є.І. Годік, В.М.Лисянський, В.Є. Михайленко. – К. : Вища шк., 1971. – 248 с.
3. Дубовик Л.П. Методика викладання креслення (на основі конструкторсько-технологічного підходу) : [навчально-методичні рекомендації до курсу] / Л.П. Дубовик, Р.В. Чепок. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2005. – 140 с.
4. Катханова Ю.Ф. Развитие творческих способностей школьников и студентов художественно-графического факультета в графической

- деятельности : дис. доктора пед. наук / Ю.Ф. Катханова. М., 1994. – 503 с.
5. Хаскін А.М. Креслення : [підручник] / А.М. Хаскін. – К. : Вища шк., 1976. – 436 с.
6. Яцишин Р.М. Креслення : [програма навчального курсу] / Р.М. Яцишин. – Івано-Франківськ : Плай, 2007. – 21 с.

References

1. Burnetskene I.Z. К вопросу развития пространственных представлений студентов КНУ на занятиях по черчению / I.Z. Burnetskene // Теория и методика преподавания начертательной геометрии в средней и высшей школе. – М. : Prometei, 1989. – С. 62–71.
2. Hodik Y.I. Tekhnichne kreslennia: [pidruchnyk] / Y.I. Hodik, V.M. Lysianskyi, V.Y. Mykhailenko. – К. : Vyscha shk., 1971. – 248 s.
3. Dubovyk L.P. Metodyka vykladannia kreslennia (na osnovi konstruktorsko-tekhnologichnoho pidkhodu) : [navchalno-metodychni rekomendatsii do kursu] / L.P. Dubovyk, R.V. Chepok. – Kherson : Vyd-vo KDU, 2005. – 140 s.
4. Katkhanova Y.F. Razvitiie tvorcheskikh sposobnosti shkolnikov i studentov khudozhesvenno-hraficheskoho fakulteta v hraficheskoi deyatelnosti: dis. doktora ped. nauk / Y.F. Katkhanova. – М., 1994. – 503 s.
5. Khaskin A.M. Kreslennia : [pidruchnyk] / A.M. Khaskin. – К. : Vyscha shk., 1976. – 436 s.
6. Yatsyshyn R.M. Kreslennia: [prohrama navchalnoho kursu] / R.M. Yatsyshyn. – Ivano-Frankivsk : Plai, 2007. – 21 s.

YATSYSHYN Roman,

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the department

of teaching methods of fine arts and arts and crafts

of Educational and Scientific Institute of Arts

of State higher educational institution

«Vasyl Stefanyk Precarpathian National University»

e-mail: estetrm@mail.ru

DEVELOPMENT OF SPATIAL IMAGINATION OF FUTURE TEACHER OF FINE ARTS BY MEANS OF DRAWING

Summary. Introduction. One of the most important components of the educational process of future teachers of fine arts is their graphic preparation, which is essential for successful study of composition, drawing, perspective, painting, design, etc.

The purpose of the article is to emphasize the importance and the need of addressing the problem of formation of spatial thinking of students as an integral part of the intellectual and creative development of the individual.

Scientific novelty. We offer the method of forming geometrical competence of future teachers of fine arts.

Conclusions. The study confirmed the importance and need of addressing the problem of formation of spatial thinking of students as an integral part of the intellectual development of the individual. Well-developed spatial thinking contributes not only to adaption of younger generations to the present conditions, but also determines their capacity for transformational and creative activity. The ability to navigate the information presented by modern means of visual communication and to obtain new knowledge from it is the necessary condition for the formation of future specialist.

Key words: *spatial imagination, spatial thinking, graphic preparation, Drawing, art and pedagogical education.*

Резюме.

Вступ. Одним із найважливіших компонентів навчально-виховного процесу майбутніх вчителів образотворчого мистецтва є їх графічна підготовка, без якої неможливе успішне вивчення композиції, рисунка, перспективи, живопису, дизайну тощо.

Мета статті – акцентувати увагу на важливості і необхідності вирішення проблеми формування просторового мислення студентів як невід’ємної складової інтелектуального та творчого розвитку особистості.

Наукова новизна. Нами запропоновано методику формування геометричних компетенцій майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Висновки. Дослідження підтвердило важливість і необхідність вирішення проблеми формування просторового мислення студентів, що є невід’ємною складовою інтелектуального розвитку особистості.